

IDÉKATALOG

fra *Sproggaven med i skole*

17 idéer

til at styrke overgangen
fra dagtilbud til skole
gennem fokus på fagsprog

Indholdsfortegnelse

Forord	2
Historikken bag <i>Sproggaven med i skole</i>	3
17 idéer til at styrke overgangen fra dagtilbud til skole gennem fokus på fagsprog:	4
1 Lige eller ulige?	5
2 Lange ord og korte ord – anvendt matematik i sproget	6
3 Systemet i talrækken	7
4 Tegn et bogresumé i grupper	8
5 Fortæl om en hemmelig ting	9
6 Hemmelige figurer med geometriske former	10
7 Ti aber i to træer	12
8 Vi leger butik og får pant for flasker	13
9 Vi sorterer	14
10 Efterlysning	16
11 Vi læser og skriver skilte	17
12 Leg med tal og størrelser	19
13 Leg med modsætninger	20
14 Mundtlig videopræsentation af sig selv	22
15 Spejling og symmetri	23
16 Vi bager pizza	24
17 Vi sorterer skrald	25

Forord

► Dette idékatalog henvender sig til dig, som arbejder i indskolingen, og dig, der er pædagog, børnehaveklasseleder eller lærer i 1. klasse. Hensigten med kataloget er at give dig idéer til, hvordan du kan arbejde med børns tilegnelse af fagsprog på en kreativ og legende måde.

Skolestart er en vigtig begivenhed for alle børn, men forskningen viser, at overgangen fra dagtilbud til skole kan være forbundet med utryghed og usikkerhed for mange børn. *Sproggaven med i skole* er et projekt, der skal styrke børns overgang fra dagtilbud til skole og skabe et stærkt fagligt og tværprofessionelt samarbejde mellem lærere og pædagoger i indskolingen, pædagoger i SFO og pædagoger i dagtilbuddene. Samarbejdet har fokus på matematisk opmærksomhed og det sprog, som børnene skal lære, når de starter i skole: nye ord og nye faglige begreber.

Idéerne i kataloget tager udgangspunkt i, at børnene skal lære, at abstrakte tegn og begreber kan omsættes til konkret tale og skrift og omvendt. De skal forstå og anvende tal for mængder, begreber for størrelser og begreber, der knytter sig til geometri. De skal også forstå, hvordan man kan fortælle om verden, så andre kan forstå det, og at andres fortællinger er værd at lytte til.

Sproggaven med i skole er en videreførelse af projektet *Sproggaven – det starter med sprog*, som er et tiltag i Fredensborg Kommune, der har til formål at kvalificere og systematisere det sprogunderstøttende pædagogiske arbejde i dagtilbud. Begge projekter udvikles og gennemføres i et tæt samarbejde mellem Fredensborg Kommune og Nationalt Videncenter for Læsning.

God fornøjelse!

Historikken bag *Sproggaven*

Alle medarbejdere i vuggestuer og børnehaver i Fredensborg Kommune har været involveret i aktionslæringsprojektet *Sproggaven* (2016-2020). *Sproggaven* var et projekt, hvor medarbejderne sammen med konsulenter fra kommunen og Nationalt Videncenter for Læsning kvalificerede og systematiserede det sprogunderstøttende pædagogiske arbejde i dagtilbud for at styrke børnenes literacy-kompetencer. Det første år blev brugt til at udvikle og implementere en bogkanon på 13 (nu 16) børnebøger og den dertilhørende literacy-praksis udvidet dialogisk læsning.¹ I de følgende år blev der udviklet og afholdt aktioner inden for fokusområderne *Sproget i hverdagens rutiner*, *Leg og literacymiljø* og *Den nærværende samtale*.²

I det efterfølgende projekt, *Sproggaven med i skole* (2020-2023), har personalet i indskolingen haft det opdrag, at deres tværprofessionelle samarbejde skulle dreje sig om at planlægge, gennemføre og evaluere aktioner i børnehaveklasse, 1. klasse og SFO med afsæt i noget, der allerede var kendt af børnene fra deres dagtilbud. Det kunne være:

- Historier og billedbøger (i *Sproggaven* havde alle børnene fået præsenteret 16 forskellige bøger gennem metoden *udvidet dialogisk læsning*)
- De nære omgivelser i hverdagens samtaler og lege
- Traditioner, som børnene har været vant til, fx samlings, lege og markering af højtider
- Sange, som børnene har sunget
- Lege, som børnene har leget

Det tværprofessionelle samarbejde er helt afgørende for, at overgangen rent faktisk bliver lettere for børnene, og de bliver mere trygge og i stand til at få udbytte af det nye læringsmiljø i skolen. Derfor var fokus i projektet også at styrke det tværprofessionelle samarbejde om implementeringen af metoden *udvidet dialogisk læsning* og med udgangspunkt heri, at børnenes sproglige repertoire skulle udvides med nye ord og nye faglige begreber knyttet til dansk- og matematikundervisningen. Teamet arbejdede altså med fælles oplevede og definerede problemstillinger og målsætninger vedrørende børnenes overgange med det formål at skabe mere kontinuitet, sammenhæng og deltagelsesmulighed for barnet.

¹ Læs mere om projektets metode, udvidet dialogisk læsning, i Hannibal & Brink, 2024
<https://videnomlaesning.dk/tidsskrift/tidsskrift-nr-35-samarbejde-om-literacy-paa-tvaers/>

² Se mere om bogkanon og *Sproggaven*'s indsatsområder her:
<https://videnomlaesning.dk/projekter/sproggaven-med-i-skole/>

17 idéer

til at styrke overgangen
fra dagtilbud til skole
gennem fokus på fagsprog

Lige eller ulige?

1

Beskrivelse:

Gåtur frem til en vejkryds, hvor børnene deles op i to grupper, som afspejler tal, der er slået med en terning. Tallene lægges sammen, og hvis resultatet er lige, går børnene til højre, hvis resultatet er ulige, går børnene til venstre.

Fremgangsmåde:

Aktiviteten kræver to skumterninger og gerne i hver sin farve.

Klassen går en tur.

Når de kommer til et vejkryds, skal klassen finde ud af, om de skal gå til højre eller venstre. Det afgøres ved at slå med to store skumterninger:

Nu skal tallene på terningerne lægges sammen.

Hvis resultatet er lige, skal de til højre.

Hvis resultatet er ulige, skal de gå til venstre.

Det vigtige er ikke kun, om man skal til højre eller venstre, men hvordan man finder ud af, om det er et lige eller ulige tal.

Det vigtige er, at børnene forstår, at lige betyder "lige mange", og ulige betyder, at der ikke er lige mange.

Børnene skal have en fysisk oplevelse af tallene. Derfor skal du dele børnene i to grupper, en med samme antal som tallet på den ene terning og en med samme antal som tallet på den anden.

Nu kan I eksperimentere med, om I kan flytte børn mellem grupperne, og få lige mange i hver gruppe.

Hvis I kan det, er det et lige tal.

Hvis ikke, er det et ulige tal.

Formål:

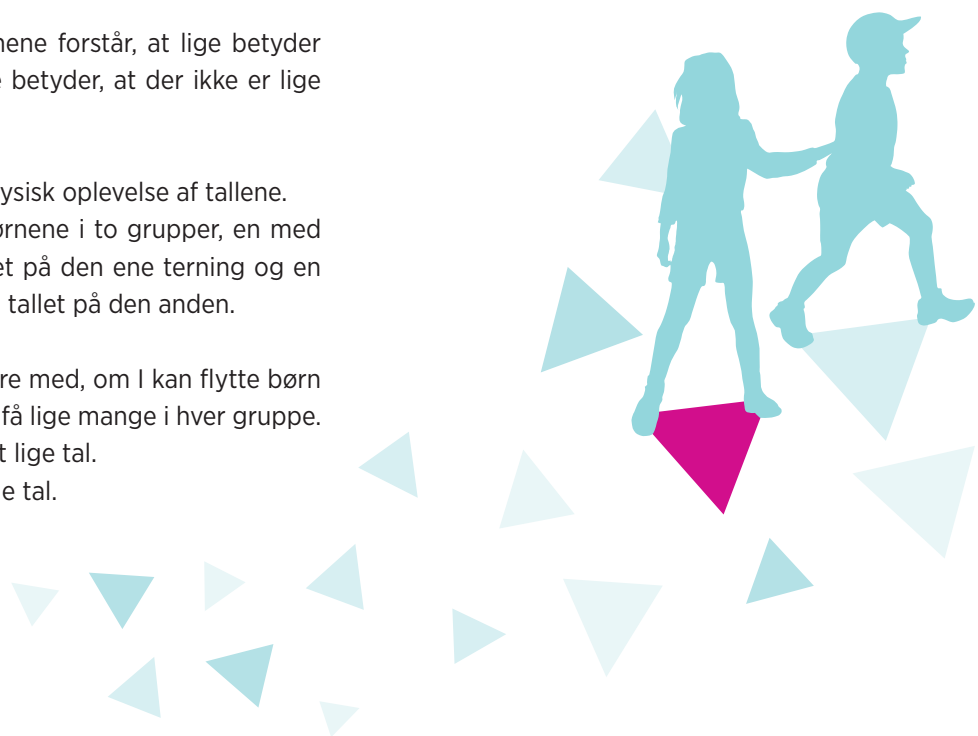
Børnene skal forstå/finde ud af, hvad der kendetegner lige og ulige tal.

Evaluering/tegn på læring:

Børnene forstår princippet med, at hvis man kan lave grupper med lige mange i hver, er det et lige tal. Og de forstår, at hvis man ikke kan lave grupper med lige mange i hver, så er det et ulige tal.

Variationer:

Du kan arbejde med lige og ulige tal i klassen – og der kan du bruge almindelige små terninger. I stedet for at bruge børnene til at danne grupper med, kan du fx bruge centicubes. Aktiviteten kan gennemføres som makkerarbejde eller i grupper.

Lange ord og korte ord

– anvendt matematik i sproget

Beskrivelse:

Børnene finder nogle ord (på opslagstavlen, i bøger, udenfor etc.) og tæller antallet af bogstaver for at afgøre forskellen på korte og lange ord.

Fremgangsmåde:

Find ord – I kan finde ord alle steder: på legepladsen, i skoven, i klasserummet eller i bøger.

Snak om ordene – hvad betyder de?

Er der noget ved ordet, der gør, at man kan finde ud af, hvad det betyder.

Ret nu fokus mod ordets form!

Forslag til spørgsmål, du kan stille:

- Hvad er et kort ord?
- Hvad er et langt ord?
- Hvilke ord er kortest – har færrest bogstaver?
- Hvilke ord er lige lange – har det samme antal bogstaver?
- Hvilke ord er længst – har flest bogstaver?
- Kan flere ord være det korteste?
- Kan flere ord være det længste?
- Kan ord både være det mindste og lige lange?
- Kan vi skrive ordene op i rækkefølge med det/de korteste ord først og det/de længste ord til sidst?
- Hvad er det korteste ord, I kan finde?
- Hvad er det længste ord, I kan finde?

Formål:

Børnene skal forstå, at et ords længde ikke har noget med det, det betyder, at gøre. Korte og lange ord måler vi ved at tælle antallet af bogstaver. De skal forstå, at man kan tælle bogstaver for at finde ud af, om ord er lange eller korte, og at nogle lange ord har mange stavelser, mens andre har få.

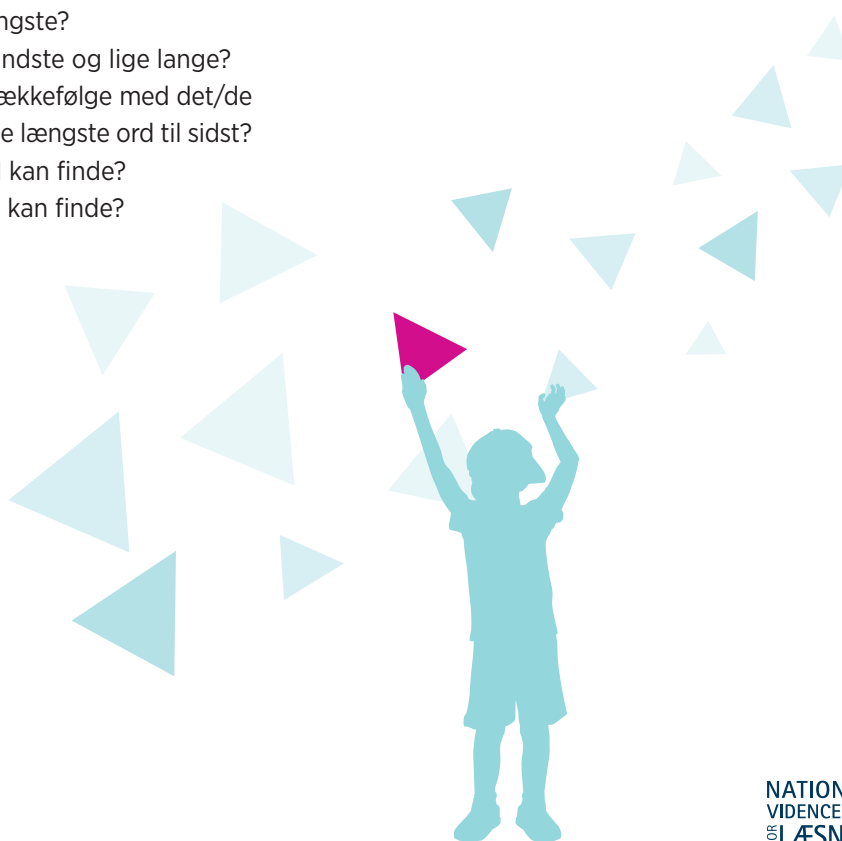
Evaluering/tegn på læring:

Børnene kan bruge ordene kort og lang om ord baseret på antal bogstaver.

Variationer:

I kan også tælle ord på en side i en bog eller i en hel fortælling.

I kan også tælle, om der er få eller mange, fx blå sokker på børnenes fødder eller cykelhelme på knagerækken.

Systemet i talrækken

3

Beskrivelse:

Børnene skal placere kortene fra 1-10 på en talslange og fortælle hinanden hvorfor.

Fremgangsmåde:

Find 3-4 sæt spillekort og evt. en talslange. Organiser klassen i makkerpar.

Tænk på, at 8 børn kan spille med et sæt kort: en kulør til hvert makkerpar.

Aktiviteten er organiseret som et spil, hvor børnene arbejder i makkerpar.

Børnene får udleveret spillekort med tallene fra 1 til 10 og en talslange, som tallene kan placeres på.

Der trækkes lod om, hvem der skal starte.

Barnet, der har vundet lodtrækningen, trækker et kort og placerer kortet på talslangen.

Barnet skal forklare, hvorfor hun/han lægger kortet der. Hvis begge børnene er enige om, at kortet er placeret rigtigt, trækker den anden et kort. Hvis kortet er placeret forkert, lægges kortet tilbage i bunken.

Det betyder, at det er vigtigt at kunne lægge kortet det rigtige sted, men endnu vigtigere at kunne fortælle, hvorfor man lægger kortet, som man gør.

Formål:

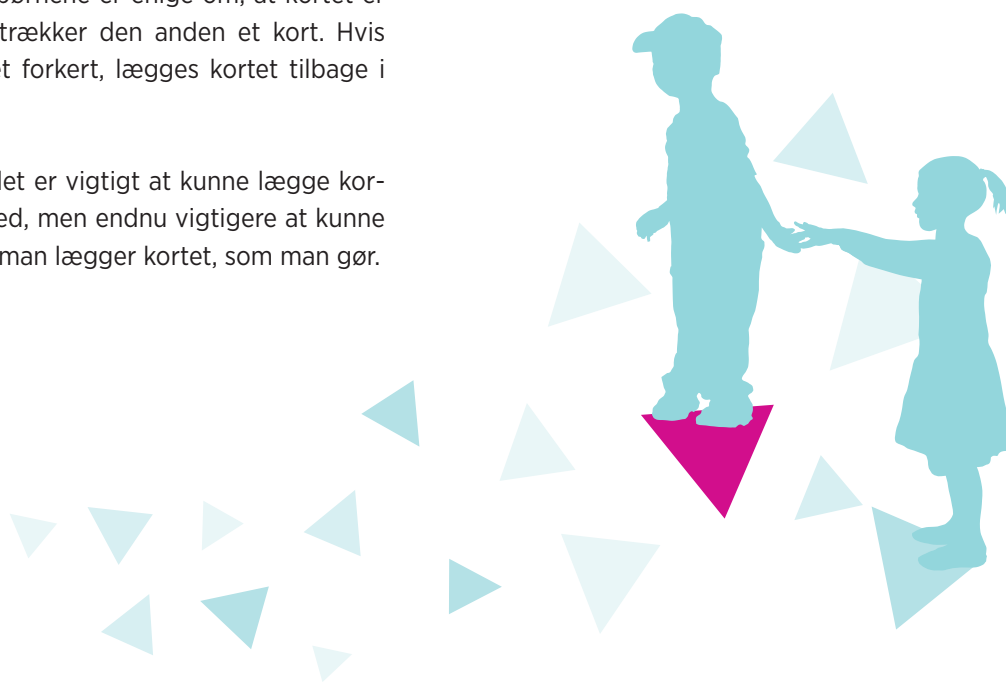
Børnene skal indse systemet i talrækken, og at det er muligt at ræsonnere sig frem til, hvad der kommer lige før og lige efter et givent tal.

Evaluering/tegn på læring:

Den voksne holder øje med, om børnene placerer tallene rigtigt, og lytter efter, om de ræsonnerer sig frem, eller om det bliver en sprogløs aktivitet.

Variationer:

Brug bordkanten som en åben tallinje uden markeringer i stedet for talslangen – det giver mulighed for at træne rumfornemmelsen. Samtidig er det en ressourcebevidst løsning.

Tegn et bogresumé i grupper

4

Beskrivelse:

Højtlesning og fælles genfortælling af billedbog. Derpå skal børnene i grupper forsøge at huske historien og handlingsforløbet ved hjælp af tegning og skrivning (børnestavning).

Fremgangsmåde:

Hent en række A3-ark plus skriveredskaber. Find en god billedbog med en tydelig fortælling, fx *Mis med de blå øjne* af Egon Matthiesen eller *Finn Herman* af Mats Letén og Hanne Bartholin.

Læs bogen op for klassen – gerne med greb fra dialogisk oplæsning.

Gennemfør en fælles genfortælling i klassen.

Nu danner du grupper, helst af 4.

Hver gruppe får et A3-ark.

Fra hver deres hjørne skal børnene nu bidrage til gruppens genfortælling ved at tegne eller skrive/børnestave de elementer, de husker.

Efter 5 minutter stopper du grupperne.

Nu beder du gruppen om at kikke på deres ark sammen og undersøge, hvad de tilsammen kan huske.

Til sidst beder du grupperne blive enige om den rækkefølge, handlingen udspillede sig i.

Formål:

Børnene skal lære at overskue en fortælling og genfortælle den ved hjælp af tegnede og skrevne noter.

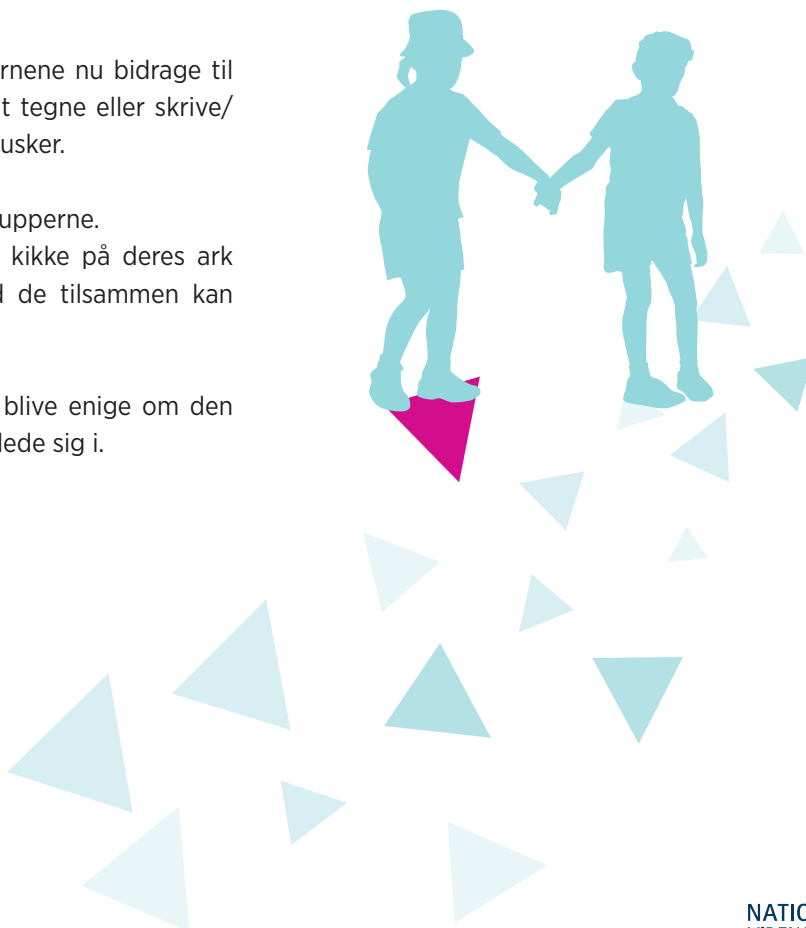
Evaluering/tegn på læring:

Børnene kan genfortælle handlingen med start, midte og slutning.

Variationer:

Du kan lade grupperne bytte ark og se, om de forstår hinandens noter.

Du kan lade grupperne supplere hinandens noter.

Fortæl om en hemmelig ting

Beskrivelse:

Børnene skal vælge en hemmelig ting, som andre ikke kan se. Dernæst skal de fortælle tre ting om den hemmelige ting, og resten af børnene skal gætte tingen.

Fremgangsmåde:

Gå udenfor med børnene, og saml dem i en rundkreds. Fortæl dem, at de skal finde en hemmelig ting og gemme den i en lomme, under blusen eller lignende. Bagefter skal de fortælle tre ting om deres hemmelige ting, og resten skal gætte, hvad det er.

Demonstrer for børnene, hvad de skal, så de får idéer til at beskrive ting. Fortæl fx: Det er grønt. Det kan kilde, hvis det rører huden. Nogle får tårer i øjnene, når de er i nærheden af det (græs).

Lad børnene finde hver deres hemmelige ting.

Saml børnene i en rundkreds, og lad dem på skift fortælle om deres hemmelige ting, mens de andre gætter. Støt børnene ved at stille spørgsmål undervejs. Tal også om tingen, når den er gættet, fx: Er der nogen, der ved, hvilken/hvilket blomst/nød/blad det er? Ved I, hvilken fugl fjereren kommer fra?

Formål:

Børnene skal udvikle deres aktive ordforråd og lære at bruge sætninger til at beskrive ting.

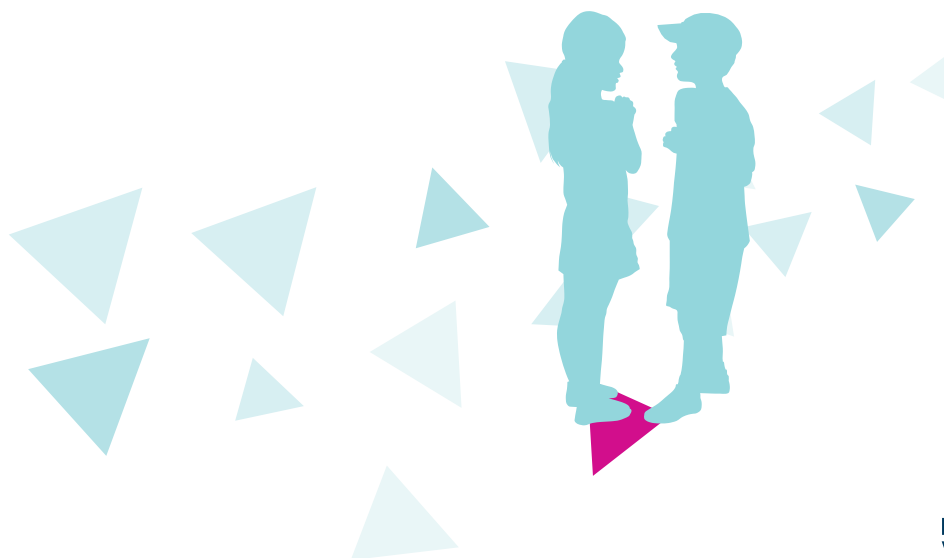
Evaluering/tegn på læring:

Hold øje med følgende, mens børnene er i gang med aktiviteterne:

- Hvilke ord bruger børnene til at beskrive deres ting?
- Hvor mange detaljer kan de fortælle?
- Hvor nuanceret kan de beskrive deres ting? Siger de fx "gammel" om et blad eller "vissent og tørt"?
- Får de idéer fra hinanden til at beskrive deres ting, når de hører hinandens beskrivelser?
- Bruger børnene få ord eller længere sætninger?

Variationer:

Aktiviteten kan foregå forskellige steder, og den kan organiseres på forskellige måder. Børnene kan inddeles i mindre grupper, eller de kan beskrive deres hemmelige ting to og to for hinanden.

Hemmelige figurer med geometriske former

Beskrivelse:

Et barn beskriver en hemmelig figur for en makker, der skal lave den med geometriske former ud fra beskrivelsen og uden at se figuren.

Fremgangsmåde:

I skal bruge geometriske former i forskellige størrelser og farver plus tegninger af figurer bestående af geometriske former. I kan evt. printe flere eksemplarer af samme tegning og klippe formerne ud af nogle af dem. Børnene skal have flere geometriske former end dem, de skal bruge til at bygge figuren.

Brug evt. også små skillevægge til at placere mellem børnene.

Indled med en fælles samtale om centrale ord, som børnene kan få brug for undervejs, fx trekant, rektangel, kvadrat, cirkel, stor, lille, højre, venstre, vandret, lodret, øverst, nederst, foran, bag ved og forskellige farver. Vis børnene figurene undervejs og/eller illustrer nogle af dem på en tavle.

Inddel børnene i makkerpar, og lad dem sidde med ryggen til hinanden eller med en skillevæg imellem sig. Giv det ene barn en tegning af en figur bygget af forskellige former, som den anden ikke kan se. Giv det andet barn en bunke med forskellige former i forskellige farver og størrelser. Barnet skal bygge figuren ud fra makkerens beskrivelse og en dialog med makkeren.

Formål:

Børnene skal bruge enkle matematiske fagord og forholdsord til at beskrive former og deres placering i forhold til hinanden.

Lad børnene efterfølgende bytte rolle, og giv dem en ny tegning af en figur bestående af geometriske former.

Evaluering/tegn på læring:

Hold øje med følgende, mens børnene er i gang med aktiviteterne:

- Hvilke ord bruger børnene om figuren på tegningen? Fagord eller uformelt sprog?
- Kender børnene geometriske former som en cirkel, trekant, et kvadrat og et rektangel?
- Hvilke ord bruger børnene til at beskrive formernes placering i forhold til hinanden?
- Kender børnene farverne?
- Kan børnene både beskrive figuren på tegningen og lytte til makkerens beskrivelse?
- Kan børnene stille opklarende spørgsmål til makkeren for at afklare tvivl, når de skal bygge figuren?

Variationer:

Børnene kan arbejde med at bygge figurer af forskellig sværhedsgrad.

Børnene kan bygge en selvvalgt figur af et antal centicubes, fx 5, som de beskriver for en makker, der skal bygge den.

Fortæl om en hemmelig ting

Hemmelige figurer med geometriske former

Ti aber i to træer

7

Beskrivelse:

Børnene skal undersøge, på hvor mange måder 10 aber kan fordele sig i 2 træer.

Fremgangsmåde:

I skal bruge en tegning af to store træer, felter til at skrive løsninger og 10 brikker.

Fortæl børnene en historie om 10 aber ude i en jungle. Pludselig lyder et brag, og aberne skynder sig at flygte op i to store træer. Nogle aber i det ene træ og nogle i det andet træ. Hvor mange aber kan sidde i det ene træ? I det andet? Tegn et eksempel på tavlen.

Lad børnene i makkerpar undersøge: På hvor mange forskellige måder kan de 10 aber fordele sig i de to træer? Giv børnene en stor tegning af to træer, felter til at skrive løsninger i og ti aber (brikker). Lad dem, mens de er i dialog med hinanden, fordele aberne i de to træer og skrive deres løsninger ned.

Tal med børnene undervejs om spørgsmål som:
Hvis der er 3 aber i det træ (sæt 3 brikker der), hvor mange er der så i det andet? Hvordan ved I det?
Hvordan har I fundet ud af, hvor mange aber der kan være i hvert træ?
Kan I forklare, hvordan I fandt ud af, hvor mange aber der kan sidde i hvert træ?
Kan der være 10 aber i det ene træ og 3 i det andet? Hvorfor ikke?
Har I fundet alle måderne, aberne kan fordele sig i de to træer på?
Hvordan kan I være sikre på, at I har alle måderne?
Har I brugt et bestemt system?

Formål:

Børnene skal lære at være i dialog med hinanden, mens de arbejder med et lille matematikproblem og argumenterer for deres løsninger. De skal også lære 10'er-vennerne.

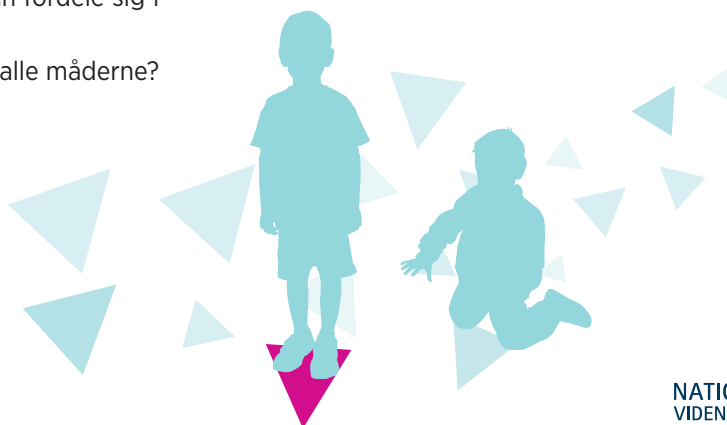
Evaluering/tegn på læring:

Hold øje med følgende, mens børnene er i gang med aktiviteterne:

- Hvordan sætter de aberne i træerne? Er det tilfældigt, hvor mange de sætter i hvert træ, eller går de frem efter et bestemt system?
- Hvordan finder de ud af, hvor mange aber der er i hvert træ? Tæller de aberne i det ene træ? I begge træer?
- Hvis de ved, hvor mange der er i det ene træ, kan de så regne ud, hvor mange der er i det andet træ? Lærer de 10'er-vennerne undervejs?
- Hvordan er børnene i dialog med hinanden undervejs? Får de sammen idéer til at løse opgaven, mens de er i dialog med hinanden?
- Hvordan når de frem til enighed om, hvor mange måder aberne kan fordele sig i træerne på?

Variationer:

Fortæl en anden historie, fx: En nissedreng og en nissepige har fået 10 pebernødder. De behøver ikke at få lige mange. Hvor mange kan de få hver? Kan I finde alle løsningerne?

Vi leger butik og får pant for flasker

Beskrivelse:

Børnene leger, de afleverer flasker og dåser i en butik og køber is for den pant, de får.

Fremgangsmåde:

Sørg for at have følgende materialer på forhånd:

- Forskellige flasker og dåser til pant A (1 kr.) og pant C (3 kr.).
- En tegning eller et billede af forskellige is med priser på, fx priser op til højst 20 kr.
- Legetøjspenge og papir og blyant til at lave flaskeboner.

Indled med en fælles samtale med børnene om deres erfaringer med at aflevere flasker, hvordan og hvorfor man gør det, og hvad pant er. Se på pantmærkerne på nogle forskellige flasker og dåser, og tal om 'Pant A' og 'Pant C'. Fortæl børnene, at de skal lege, at de afleverer flasker og dåser i en butik og køber is for den pant, de får for flaskerne. Inddel børnene i grupper på ca. 4. Lad:

- to af dem lege, at de skal aflevere flasker og købe is
- en af dem, at han/hun er en 'flaskeautomat', der skriver en flaskebon til dem, der afleverer flasker
- en af dem, at han/hun sidder ved kassen, hvor de to betaler for is med deres flaskebon

Giv hver gruppe en pose med flasker og dåser, nogle legepenge, papir og blyant til at lave en flaskebon og et 'skilt' med ispriser. Lad dem lege, at de afleverer flasker, får en flaskebon, vælger is, betaler med flaskebonen og evt. får penge tilbage. Lad børnene efterfølgende bytte pose med en anden gruppe, bytte roller i gruppen og lege situationen igen.

Tal med grupperne undervejs: Hvordan finder I ud af, hvor meget I får i pant i alt? Hvad skal der stå på flaskebonen? Kan I vise beløbet med legetøjspengene? Hvilke is har I råd til at købe? Kan I købe mere end 1 is? Er der nogle is, I ikke har råd til at købe? Hvor mange penge mangler I for at kunne købe den is?

Formål:

Børnene skal udvikle talforståelse og begyndende strategier til at regne med små tal.

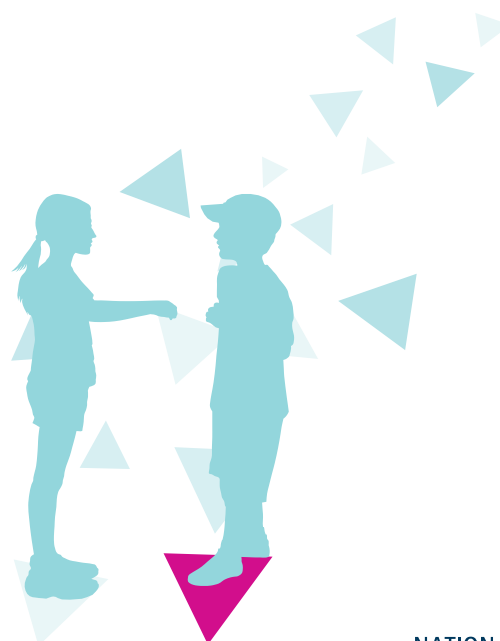
Evaluering/tegn på læring:

Hold øje med følgende, mens børnene er i gang med aktiviteterne:

- Kan børnene koble mellem pantmærket på en flaske og prisen vist med legetøjspenge?
- Hvilke strategier bruger børnene til at finde ud af, hvor meget de får i pant i alt? Tæller de på fingre? Bruger de legetøjspenge? Regner de i hovedet?
- Kan de læse priserne på is? Kender de tallenes navne og symboler?
- Hvordan finder de ud af, hvor meget isene, de vil købe, koster i alt? Hvordan finder de ud af, om de skal have penge tilbage og hvor mange penge?

Variationer:

Børnene kan lege butik med andre ting, fx bøger og legetøj, som I sætter prisskilte på.

Vi sorterer

9

Beskrivelse:

Børnene sorterer biler i kategorier, de selv vælger, og fortæller, hvad der kendetegner hver kategori.

Fremgangsmåde:

Aktiviteten kræver en kasse med biler, fx fra SFO'en.

Saml børnene i en rundkreds på gulvet, og læg en bunke biler i forskellige farver, størrelser og typer, så alle børnene kan se dem.

Fortæl, at børnene om lidt skal sortere biler, og tal med dem om: Hvad betyder det at sortere? Hvilke idéer har I til, hvordan vi kan sortere bilerne? (fx efter farve, størrelse, biltype, form og navn).

Inddel børnene i små grupper og giv dem hver en kasse med biler i forskellige farver og størrelser. Lad dem sortere bilerne på en måde, de selv vælger, og efterfølgende forklare de kategorier, de har lavet.

Lad børnene sortere de samme biler på en ny måde og forklare de nye kategorier.

Lad dem igen sortere bilerne på en ny måde uden at forklare de nye kategorier. Sæt grupperne sammen to og to, så de kan gætte hinandens kategorier og måder at sortere bilerne på.

Afrund med en fælles samtale, hvor børnene fortæller om og sammenligner deres kategorier. Er kategorierne ens? Forskellige?

Formål:

Børnene skal lære at sortere og udvikle sprog til at beskrive kategorier.

Evaluering/tegn på læring:

Hold øje med følgende, mens børnene er i gang med aktiviteterne:

- Hvad sorterer de bilerne ud fra? Farver? Former? Størrelser? Typer? Andet?
- Taler børnene sammen, mens de sorterer?
- Hvordan når de frem til enighed om kategorierne?
- Hvilke ord bruger de til at beskrive deres kategorier? Bruger de ord som fx lille/stor, mindre/større, lav/høj, lavere/højere, kort/lang, kortere/længere, let/tung, lettere/tungere, langsom/hurtig, langsommere/hurtigere, få/mange, færre/flest?
- Kan de både sortere biler og gennemskue kendetegn ved andres kategorier?

Variationer:

En samtale om bogen *Axel elsker biler* af Marianne Iben Hansen og Hanne Bartholin kan være optakt til at sortere biler.

Børnene kan sortere andre ting som fx affald, skrive-redskaber, tøj, legetøj og ting fundet i naturen.

Ti aber i to træer

Vi leger butik og får pant for flasker

Vi sorterer

Efterlysning

10

Beskrivelse:

Lærerens eller pædagogens hund er løbet væk. Børnene skriver efterlysninger, som de hænger op i skolens nærområde.

Fremgangsmåde:

I skal bruge følgende: et foto af hunden, farver, tusser, A3-papir og klisterbånd. Man kan søge efter eksempler på efterlysninger på nettet eller selv udarbejde en efterlysning, der kan printes og bruges som modeltekst.

Sæt scenen for børnene ved at fortælle dem, at din hund er løbet væk. Vis dem et billede af din hund, og tal med børnene om, hvad I kan gøre for at finde den. Måske kender de efterlysninger i forvejen? Vis dem eksempler på efterlysninger. Vis dem, hvordan den er organiseret med overskrift, et billede, en lille tekst om dyret og kontaktoplysninger nederst. Tal om, hvor I kan hænge efterlysningerne op henne. Hvor vil flest mennesker se dem?

Udarbejd en fælles efterlysning af hunden. Den voksne skriver og tegner. Børnene kommer med forslag til indhold undervejs.

Hvert barn får et A3-papir og udarbejder deres egen efterlysning. Sørg for, at børnene kan støtte sig til modelteksterne. Nogle vil starte med at skrive fx overskriften, andre vil starte med at tegne hunden. Lad børnene selv finde vej ind i tekstproduktionen, og støt dem i processen med at få alle elementer med.

Gå en tur i nærområdet med børnene, og hæng efterlysningerne op.

Sørg for, at hunden bliver fundet igen. Måske kommer den på besøg på skolen i løbet af dagen?

Formål:

Børnene skal udvikle deres multimodale tekstkompetencer i produktionen af en efterlysning.

Evaluerings/tegn på læring:

Hold øje med følgende, mens børnene er i gang med aktiviteterne:

- Hvordan involverer børnene sig i skrivesituationen?
- Hvad skriver de? Formulerer de få ord eller længere sætninger?
- Hvordan bruger de modelteksterne? Støtter de sig tæt til den? Lader de sig inspirere, men gør det på deres egen måde?
- Hvordan finder de vej ind i tekstproduktionen? Starter de med at tegne eller skrive? Får de selv alle elementer med, eller skal de støttes til at gå fra fx at tegne til at skrive?
- Er de bevidste om tekstens modtager? "Hov, hvis jeg kun tegner, kan de, der ser den, jo ikke vide, at hunden er efterlyst."

Variationer:

Aktiviteten egner sig til børn i 1. klasse, enten i skolen eller i SFO'en. Børnene kan efterlyse forskellige ting. Det vigtige er, at skrivesituationen er virkelighedsnær, så børnene oplever, at deres tekst har en vigtig funktion med virkelige modtagere.

Vi læser og skriver skilte

11

Beskrivelse:

Børnene bliver opmærksomme på de skilte, der omgiver dem, bestående af skrift, tal, symboler og farver. De bliver bevidste om skiltene betydning og funktioner.

Fremgangsmåde:

Hent pap eller papir, lærertyggegummi, skrive- og tegneredskaber og evt. en lamineringsmaskine.

Aktiviteten kan tage afsæt i bogen Kender du Pippi Langstrømpe. En illustration i bogen viser Pippis stue, hvor der står et hjørneskab med skilte på alle skufferne.

Tal med klassen om, hvad skilte er for noget. I kan tage afsæt i den konkrete illustration og udvide klassesamtalen til også at tale om skilte generelt, herunder skiltene funktion og konkrete eksempler på skilte fra børnenes hverdag:

Hvad står der på skiltene på skufferne i Pippis hjørneskab? Hvorfor er det smart at have skilte på skufferne? Hvilke skilte har vi i klassen/SFO'en? Hvorfor har vi overhovedet skilte? Hvad bruger vi dem til? Kan I huske andre skilte, I har set fx på gaden? Hvad betyder de?

Fortæl børnene, at I nu skal skrive skilte og sætte dem på tingene der, hvor I er.

Vis, hvordan man kan bruge lydene, når man skal skrive et ord på sit skilt, fx b-i-l.

Vis, at man kan skrive de lyde, man kan høre, fx forbogstavet b...

Vis, at man kan skrive ukendte dele af ordet med trylleskrift.

Børnene skriver på små sedler af pap eller papir og hænger skiltene op undervejs.

Formål:

Børnene udvikler deres multimodale tekstkompetence ved at afkode og skrive skilte.

Evaluering/tegn på læring:

Hold øje med følgende, mens børnene er i gang med aktiviteterne:

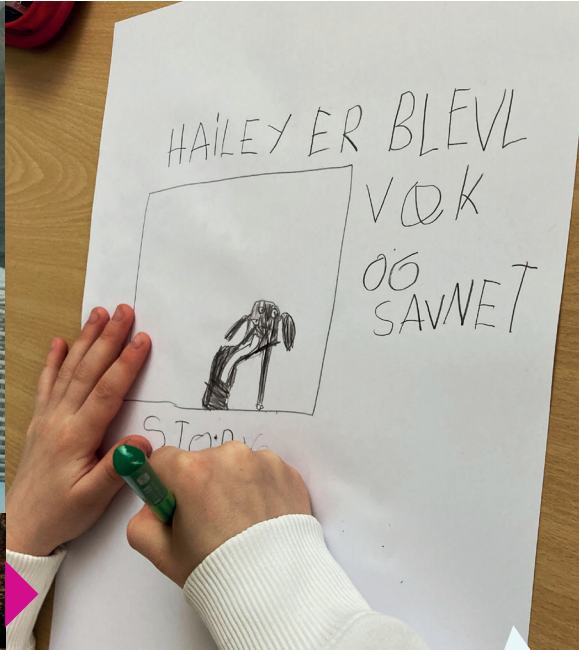
- Hvordan går børnene til opgaven med at skrive?
- Oplever børnene, at de kan udtrykke sig med skriftsproget?
- Kender børnene ordene på ting på stedet? Bruger de over- eller underbegreber? Fx legetøj vs. biler?
- Hvilke strategier bruger de, når de skriver? Fx bogstavlydene, kigger på bogstavplakat, taler med en makker, spørger en voksen, skribler med trylleskrift? Skriver enkelte bogstaver? Tegner?

Variationer:

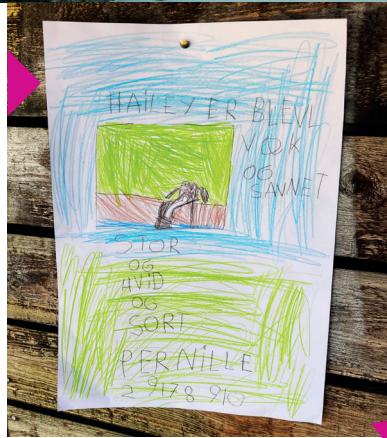
Aktiviteten egner sig til overgangen mellem SFO og børnehaveklasse, og den kan foregå forskellige steder – i klassen, i SFO'en, på et fællesområde eller på legepladsen. Børnene kan evt. i grupper få tildelt forskellige områder på stedet. Skiltene kan enten hænges op midlertidigt, eller de kan blive lamineret og sætte et mere permanent aftryk på stedet.

Aktiviteten kan udvides med en gåtur i lokalområdet, hvor I kigger på skilte og taler om skiltene betydning og funktion. Der kan være fokus på nysgerrigt at 'læse' de skilte, I møder, bestående af forskellige tegn som tal, bogstaver, ikoner og farver.

Efterlysning

Vi læser og skriver skilte

Leg med tal og størrelser

12

Beskrivelse:

Børnene skal arbejde med fire små værksteder, der har fokus på udvikling af forståelsen af tal og størrelser.

Fremgangsmåde:

Værksted 1: En stor terning

Værksted 2: Tal skrevet med stor skrift på fx papir og små genstande

Værksted 3: Dåser eller lignende med talsymboler fra 1 til 10

Værksted 4: Legetøjsdyr eller lignende i forskellige størrelser

Inddel børnene i grupper, og lad dem på skift arbejde med følgende fire værksteder. Børnene skal:

1. kaste en terning og hoppe som en sprællemænd det antal gange, som øjentallet på terningen viser, mens de tæller. Aktiviteten har fokus på at koble et tal til et hop.
2. lægge tal i rækkefølge efter størrelse og lægge det antal plusplusser på hvert tal, som svarer til tallets værdi. Aktiviteten har fokus på at koble mellem et talsymbol, tallets værdi og et antal.
3. placere dåser med talsymboler i rækkefølge. De kan tælle nedefra og op eller oppefra og ned. Aktiviteten har fokus på tallenes rækkefølge.
4. placere legetøjsdyr på række efter størrelse. Aktiviteten har fokus på genstandes størrelse i forhold til hinanden og på at kunne bruge ord som stor, større, størst, lille, mindre og mindst.

Formål:

Børnene skal udvikle talforståelse og deres brug af tælleremsen, og de skal koble mellem talsymbol, talnavn og et antal.

Evaluerings/tegn på læring:

Hold øje med følgende, mens børnene er i gang med aktiviteterne:

- Kender børnene tallenes navne? Hvor langt kender de tælleremsen?
- Kan børnene hurtigt afkode øjentallet på en terning, eller har de brug for at tælle hver prik?
- Kan de koble mellem et tal i tælleremsen og én ting/én bevægelse (en til en-korrespondance)?
- Hvordan tæller børnene? Har de brug for at flytte hver genstand, når de tæller? Peger de, når de tæller? Skiptæller de, fx 2, 4, 6, 8...?
- Kan børnene bruge ord som stor, større, størst, lille, mindre og mindst?

Variationer:

Børnene kan lave andre bevægelser, mens de bruger tælleremsen. De kan sætte andre ting i rækkefølge efter størrelse og knytte andre genstande end plusplusser til forskellige tal.

Leg med modsætninger

13

Beskrivelse:

Det faglige fokus er at arbejde med modsætninger, evt. med afsæt i *Vitello er bagvendt*.

Fremgangsmåde:

Aktiviteten kræver et tæppe og forskellige ting, der kan passe sammen i modsætningspar eller homonymer.

Aktiviteten kan indgå som en del af det sproglige arbejde i forbindelse med læsning af bogen *Vitello er bagvendt* af Kim Fupz Aakeson og Niels Bo Bojesen. Placer børnene i en rundkreds, og læg et tæppe i midten af rundkredsen med forskellige ting af forskellig størrelse, form, farve og beskaffenhed.

Sig for eksempel: "Nu skal I finde noget på tæppet, der er tungt." Lad et barn komme hen til tæppet og udpege/tage en tung ting. Barnet skal derefter sige et ord, der beskriver det modsatte (fx let), og vælge en ting, der har dette kendetegn.

Eksempler på modsætningspar:

Lang - kort
Hårdt - blødt
Tungt - let
Stort - småt
Lyst - mørkt
Åbent - lukket
Rent - beskidt
Fuld - tom

Støt barnet sprogligt undervejs, evt. med hjælpespørgsmål:

"Er der noget, der er mere tungt?"

"Hvad er det, hvis det flyver fra en, når man løfter det op?"

Formål:

Formålet er, at børnene udvikler deres ordforråd. Når modsætninger bliver knyttet til konkrete ting, styrker det børnenes begrebsdannelse og udvikling af ordforråd.

Evaluering/tegn på læring:

Hold øje med følgende, mens børnene er i gang med aktiviteterne:

- Kender børnene modsætningsparrene fra deres hverdagsprog?
- Kan børnene knytte modsætningsparrene til fysiske ting?
- Sammenligner de tingene ved fx at stille dem ved siden af hinanden for at se, om de er lige høje, eller mærke, om de er lige tunge?

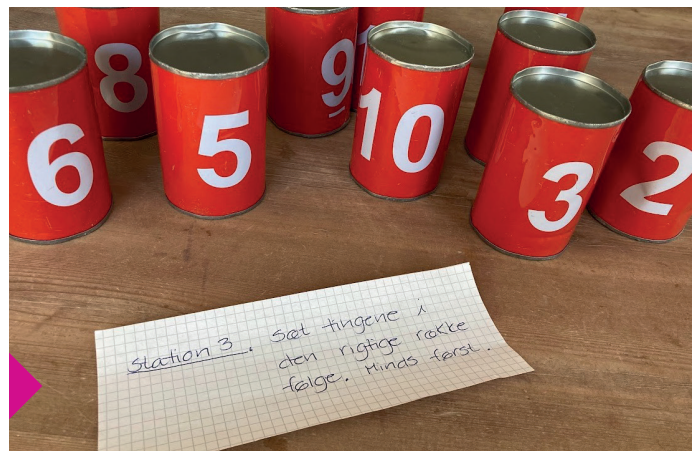
Variationer:

De fleste genstande kan have flere kendetegn. Spørg nysgerrigt ind, hvis børnene kobler to genstande som modsætningspar, som du ikke havde forudset. For eksempel kan en flaske både være tom, høj og hård. Aktiviteten kan varieres ved, at børnene skal finde to ting med ens kendetegn, eller at de skal finde eksempler på fx homonymer.

Leg med tal og størrelser

Station 3. Sæt tingene i den rigtige rækkefølge. Mindst først.

Leg med modsætninger

Mundtlig videopræsentation af sig selv

14

Beskrivelse:

Barnet laver en mundtlig videopræsentation af sig selv.

Fremgangsmåde:

Materialer: Tablets. Sætningsstartere i en skriveskabelon med plads til noteskriv om hvert indholdselement, der skal indgå i videoen. To modeltekster konstrueret på forhånd.

OBS: Børnene har forinden udfyldt et sprogportræt, der viser, hvilke sprog og kulturer de er præget af.

Læreren introducerer aktiviteten: Børnene skal præsentere dem selv i en video, som skal vises på en udstilling på skolen. I videoen skal de nævne, hvad de hedder, hvilke sprog de taler, deres yndlingsbeskæftigelse, deres livret og en afrunding. Hensigten er, at man lærer personen lidt at kende gennem videoen.

Læreren udleverer sætningsstartere til hvert indholdselement på et papir, som de kan bruge, når de skal præsentere sig i videoen. Derefter beskriver læreren, hvad der gør en god præsentation: at man taler tydeligt og langsomt, at man ikke fniser og fjoller i videoen, og at man runder den af. Læreren viser to videopræsentationer af ham selv. Først en præsentation, hvor han gør alt det forkerte (taler hurtigt og utydeligt, griner og har svært ved at få sagt noget i bar forlegenhed), derefter en eksemplarisk modeltekst. Lærer og børn taler sammen om, hvorfor den ene video er god, og hvorfor den anden ikke er.

Børnene går derefter ud i par med hver deres tablet og papiret med sætningsstartere. De hjælper hinanden med at optage hver deres video. Efter ca. 15 minutter samles børnene i klasselokalet, og de ser præsentationerne i deres nuværende form (af de børn, som har nået at producere noget).

Læreren genopfrisker, hvordan man giver en god og omsorgsfuld feedback, og sammen tjekker de, om de har husket alle de indholdselementer, der skulle være til stede i videoen. Børnene sendes nu ud igen og arbejder videre på deres videopræsentationer. Og der gentages en runde, hvor de ser hinandens, og hvor de fremhæver gode ting ved klassekammeraternes videoer.

Formål:

At bruge sproget til at fremstille en videopræsentation af sig selv.

At gøre mangfoldighed og det flersproglige og -kulturelle klasserum synligt og værdsat.

Evaluering/tegn på læring:

- Børnene udfylder skriveskabelon og bruger hinanden til at komme på, hvad de skal sige ud for hvert indholdselement.
- Børnene filmer hinanden og afprøver forskellige måder at præsentere de forskellige indholdselementer.
- Børnene vurderer deres filmklip og laver retakes for at rette videoen til ift. indholds krav og målgruppe.
- Børnene deltager i evalueringen af hinandens videoer og kan udtrykke positive træk ved hinandens videoer.
- Børnene kan komme med idéer og forslag til, hvordan klassekammeraterne kan komme videre i deres fremstillingsproces, fx: *Du kunne fx prøve at filme udenfor, hvor der er mere lys...*

Variationer:

Der kan præsenteres andre ting fra barnets hverdag og liv: Skolen, hjemmet, SFO'en osv.

Videoerne kan have en anden tiltænkt målgruppe: en venskabskole, en alien, en ny elev i klassen.

Spejling og symmetri

15

Beskrivelse:

Børnene skal undersøge symmetri i genstande i klasselokalet og præsentere det i en video.

Fremgangsmåde:

Tablets
Lommespejl
Laminerede fokusord
Omgivelser, hvor der kan ledes efter symmetri

OBS: Eleverne har forinden arbejdet med aktiviteter om symmetri og med ordene *ens*, *spejling*, *symmetriakse* og *noget er symmetrisk*.

Eleverne får i par udleveret et lille lommespejl og en tablet. Eleverne får også udleveret ordene på små laminerede papirlapper som støtte.

Eleverne skal gå på jagt efter symmetriske genstande i omgivelserne. De skal med lommespejlet afgøre, om genstanden er symmetrisk. Det gøres ved at sætte lommespejlet langs midten af genstanden. Når de kigger ind i spejlet, spejles genstanden og bliver automatisk symmetrisk. Derefter sammenlignes spejlingen med den faktiske genstand ved at fjerne spejlet igen. Hvis genstanden svarer til den spejling, lommespejlet skaber, har de fundet en symmetrisk genstand og symmetriaksen for genstanden.

Derefter skal eleverne vælge tre genstande, som de præsenterer i en videooptagelse. Videooptagelsen skal vise deres afprøvninger og forklare, hvorfor de fremviste genstande er symmetriske eller ej. I videoen skal ordene *ens*, *symmetrisk*, *spejle* og *symmetriakse* indgå.

Matematiklæreren viser forud for aktiviteten hans egen videoopræsentation af en symmetrisk genstand og beskriver, hvordan optagelsen er opbygget, og dens sproglige træk.

Elevernes præsentationer vises på klassen, hvor de i fællesskab undersøger, om videoen gør brug af de ord, som der skulle indgå i videoen.

Formål:

Børnene skal lære, hvad spejling og symmetri er, ved at undersøge genstande og formidle deres forsøg og resultater gennem en videoopræsentation.

Fokusord: *ens på begge sider, at spejle noget, spejling, noget er symmetrisk, noget har en symmetriakse*

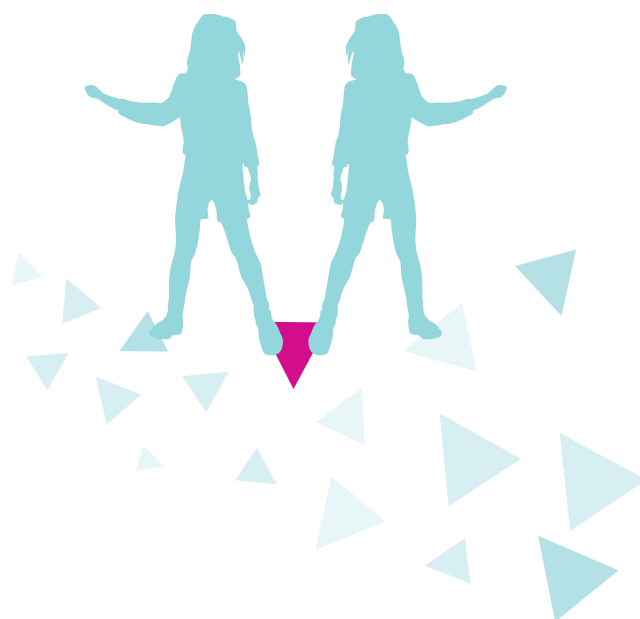
Evaluering/tegn på læring:

- Eleverne afprøver genstandes symmetri med brug af lommespejlet.
- Eleverne optager videoer, hvor de bruger sproget til at vise, hvad deres forsøg går ud på, dets fremgangsmåde og deres resultater.
- Eleverne gør brug af fokusordene.

Variationer:

Andre typer forsøg (fx jagt efter geometriske former) kan formidles gennem en optaget videoopræsentation med krav om, at dertilhørende fokusord anvendes.

Videoerne deles med og vises til forældrene eller andre på skolen.

Vi bager pizza over bål

16

Beskrivelse:

Erfaringer med massefyldte og vejning gennem pizzabagning.

Fremgangsmåde:

Materialer: opskrift, ingredienser og materialer, der knytter sig til opskriften, bål (alternativt en ovn), digital vægt, talslange.

4 børn ad gangen sætter sig ved et bord ved et bål. Opskrift, ingredienser og materialer ligger synligt fremme. Pædagogen viser vægten frem og siger, at nu skal vi veje dej af, så børnenes pizzaer bliver lige store. Han viser displayet på vægten: Hvad står der på displayet? (0) Og hvad står der nedenunder? Han viser bogstavet g på displayet. Pædagogen spørger: Er der nogen der ved, hvad det står for? Det står for gram. Derefter peger han ned i opskriften og viser, hvor der står, hvor meget dej der skal til. Han siger samtidig: Der står, at vi skal bruge 90 gram dej. Pædagogen viser, at 90 er 9 og 0. Det gør han ved at komme en allerede afmålt klump dej op på vægten og peger på 9 og 0 på displayet.

Dernæst skal hvert barn efter tur komme dej op på vægtskålen, og pædagogen spørger løbende: Hvad står der nu på displayet? Hvordan kan vi finde ud af, om der er mere eller mindre end halvfems gram? Skal jeg tage noget fra, eller skal jeg komme mere i?

Børnene holder øje med displayet – først tierpladsen, dernæst enerpladsen. Når tierpladsen rammer 9, siger de til. Pædagogen støtter og viser, at det næste tal på enerpladsen kun skal være nul og ikke mere end nul. På bordet ligger en talrække (fx i form af en talslange) til dem, der har brug for denne støtte.

Børnene får derefter på tur deres afvejede dejklump. Børnene følger med i afvejningen af de andres dejklumper og kan se, hvordan der er sammenhæng mellem at tage mere dej/mindre dej i skålen og vægtens tal. Derefter formes og bages pizzaerne.

Formål:

- At få erfaringer med massefyldte og kunne veje af til dej
- At få erfaringer med en opskrift
- At kunne knytte ord til processen med at lave pizza

Fokusord: ingredienser, veje af, vægt, gram, mere, mindre, lige store

Evaluering/tegn på læring:

- Barnet følger med på displayet og tager del i afgørelsen af, om der skal mere eller mindre dej på vægten.
- Barnet gør brug af fokusordene i aktiviteten.

Variationer:

- Der kan vejes af til andre opskrifter med alle slags ingredienser.
- Pizzaen kan formes i forskellige geometriske figurer, og der kan spørges til, hvordan man kan vide, at det fx er en cirkel.
- Pizzaens diameter kan måles – hvor lang skal pizzaen være ifølge opskriften?
- Børnene kan inddrages i at tage tid på afbagningen af pizzaen.
- De kan fremstille deres egen pizzaopskrift. Fællesskriv, hvor pædagogen fører pennen. De kan knytte billeder til opskriften, som de tager med en tablet.

Vi sorterer skrald

17

Beskrivelse:

Erfaring med former, materialer, sortering og massefylde.

Fremgangsmåde:

Materialer: kridt, terning med sider, der gengiver geometriske former, sorteringsaffald i forskellige materialer, fx glas, plastik og metal, og skraldeposer.

Der tegnes en trekant, cirkel og firkant med kridt på jorden/gulvet. I hver form lægges der skrald (emballage) i forskellige, vilkårlige materialer.

Pædagogen sætter sig i en cirkel med børnene. Hun/han siger: "Nu skal vi sortere skrald. Noget skrald er lavet af plastik. Andet skrald er lavet af pap. Affaldet er lavet af forskelligt *materiale*. Vi sorterer skrald efter, hvilket materiale det er lavet af. Om det er lavet af fx plastik eller glas." Derefter sender hun/han et par stykker skraldeemballage rundt. Børnene skal nu sætte ord på deres oplevelser af emballagens egenskaber, og pædagogen stiller spørgsmål som: Hvordan føles det? Hvordan lyder det? Hvordan ser det ud? Hvad kan man bruge det til? Har I set sådan et stykke skrald før? Hvad har det været brugt til?

I par kastes efter tur en terning, der kan lande på de tre forskellige former. Slås en cirkel, skal børnene i en skraldepose hoppe rundt langs kridtstregen af den tegnede cirkel, hvorefter parret vælger tre genstande fra kridtfiguren.

Parret går derefter hen til tre skraldeposer, som er hængt op. Hver pose har enten en papkarton, et syltetøjsglas eller en plasticflaske påklistret. Pædagogen spørger: Hvordan kan vi vide, at det er plastik/pap/glas? Dernæst samtaler de om, hvilke egenskaber ved skraldets materiale (fx lyd) der gør, at de kategoriserer det som enten glas/pap/metal. Børnene sætter en kridtstreg på jorden ud for den skraldepose, de har puttet skraldet ned i. Én streg per genstand.

Når alle genstande er sorteret, tæller børnene stregerne op for hver skraldepose: Hvilken pose er der flest stykker skrald i? Derefter sammenlignes posernes vægt. Hvilken er tungest? Er det den med flest stykker skrald i? Hvis ikke, hvorfor er posen så tungere? Pædagogen udforsker materialernes massefylde med børnene ved at sammenligne et stykke skrald fra hhv. pap-poseden og glas-poseden. Hvilket stykke skrald er tungest? Hvilket fylder mest/er størst? Der tales om, at selvom fx cornflakes-emballagen fylder mest, så er syltetøjsglasset tungere.

Formål:

Gennem leg at få (sproglig) erfaring med former, materialer, sortering og massefylde.

Fokusord: *affald, skrald, sortere, plastic, pap, glas, materiale, bestå af, tungere, fylde mere end*

Evaluering/tegn på læring:

- Barnet undersøger skraldet og forsøger at sætte ord på dets egenskaber.
- Barnet sætter ord på, hvad der ligger bag deres sortering.
- Barnet kan sætte ord på deres udforskning ift. at sammenligne materialernes massefylde med ord som *tungere, tungest, fylder mere, fylder mest*.

Variationer/udvidelser:

- Lede efter andre genstande lavet af samme materiale.
- Samtale om genanvendelsesmuligheder for skraldet + genanvende i anden aktivitet.
- Smide skraldet i affaldscontainere og "læse" containernes ord og ikoner.
- Samtale om, hvorfor vi sorterer skrald.

IDÉKATALOG fra *Sproggaven med i skole*
17 idéer til at styrke overgangen
fra dagtilbud til skole gennem fokus på fagsprog
© 2024 Nationalt Videncenter for Læsning

Projektleder: Lene Storgaard
Citat med kildeangivelse tilladt
Fotografier: Heidi Kristiansen og Marie Bloch Jespersen